

УДК 339(061.1ЄС)

О. Б. Пікулик,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ КРАЇН ЄС

О. В. Pikulyk
Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer of the Department of International Relations and Regional Studies, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk

REGIONAL INNOVATION POLICY AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE FORCES OF THE EU

В статті досліджено сутність регіональної інноваційної політики та її значення в розвитку продуктивних сил країн ЄС. З'ясовано суть поняття «регіональна інноваційна політика». Досліджено механізми реалізації регіональної інноваційної політики. Підкреслюється, що основні напрями та пріоритети регіональної інноваційної політики зумовлюються, з одного боку, інноваційним потенціалом регіону, а з іншого – інтересами та потребами соціально-економічного розвитку. Проаналізовано правову базу політики ЄС у сфері інновацій. Виявлено, що важливим напрямом інноваційної політики ЄС є розробка науково-дослідних та технологічних програм з метою залучення коштів у різні наукові та технологічні сфери. Відзначено, що особливістю інноваційної політики ЄС є формування інноваційних стратегій та програм саме на регіональному рівні. Відзначено важливість інновацій в соціально-економічному розвитку європейських країн. Проаналізовано програму «Горизонт 2020», заданням якої є сприяння збільшенню кількості інноваційних технологій, відкриттів та перспективних розробок шляхом просування наукових ідей на ринок. Здійснено аналіз регіональної системи оцінки інновацій в країнах Європи. Виявлено регіони лідери серед європейських країн за рівнем інноваційного розвитку. Відзначена позитивна динаміка ефективності інновацій для більшості регіонів Європи. Вивчено пріоритети регіональної інноваційної політики країн ЄС. Відзначено важливість врахування досвіду провадження регіональної інноваційної політики ЄС для України.

The article explores the essence of regional innovation policy and its importance in the development of productive forces of the EU. The essence of the concept "regional innovation policy" is clarified. Mechanisms of realization of regional innovation policy are explored. It is emphasized that the main directions and priorities of regional innovation policy are determined, on the one hand, by the innovative potential of the region, and, on the other, by the interests and needs of socio-economic development. The legal basis of EU policy in the field of innovations is analysed. It is revealed that the important direction of the EU innovation policy is the development of research and technological programs in order to attract funds to various scientific and technological spheres. It is noted that the feature of the EU innovation policy is the formation of innovative strategies and programs at the regional level. The importance of innovations in the socio-economic development of European countries was noted. The analysis of Horizon 2020 program is carried out. Its task is to help increase the number of innovative technologies,

discoveries and promising developments by promoting scientific ideas on the market. An analysis of the Regional Innovation Scoreboard in Europe is carried out. The regions which are the leaders among European countries in terms of innovation development are identified. The positive dynamics of innovation efficiency for most regions of Europe have been noted. The priorities of the regional innovation policy of the EU countries are studied. The importance of taking into account the experience of implementing the EU regional innovation policy for Ukraine was noted.

Ключові слова: *регіональна інноваційна політика, країни Європи, розвиток продуктивних сил, інноваційний розвиток, інноваційні регіони.*

Key words: *regional innovation policy, European countries, development of productive forces, innovative development, innovative regions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інноваційна діяльність та інноваційний розвиток є важливим фактором соціально-економічного розвитку країн та регіонів. Підвищення інноваційності економіки впливає на розвиток продуктивних сил, оскільки сприяє ефективному використанню матеріально-технічного, трудового потенціалу, забезпечує зростання економіки та ефективне задоволення потреб внутрішнього ринку. Інновації є особливо важливими для забезпечення європейської конкурентоспроможності у світовій економіці. Завдяки ефективному провадженню інноваційної політики, залученню фінансових ресурсів у інноваційну діяльність країни Європи займають помітне місце на світовому ринку товарів та послуг. Необхідність вивчення досвіду реалізації інноваційної стратегії регіонів, проблем фінансового забезпечення інноваційної діяльності та розробки програм у сфері інновацій зумовлює актуальність дослідження регіональної інноваційної політики ЄС та її значення в розвитку продуктивних сил.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади регіональної інноваційної політики розглядаються в працях таких науковців, як Микитюк М., Кононенко О. О., Луцків О. М. та ін. Різні аспекти інноваційної діяльності в країнах ЄС досліджуються в працях Полякової Ю. В., Мельник Л. Г., Андрощук Г.О., Еннан Р.Є., Федулова Л., Гончаренко О. А. та ін. Зокрема, питання особливостей розвитку інноваційної стратегії та досвіду провадження інноваційної політики ЄС розглядається у працях Г. О. Андрощук, Р. Є. Еннан [1], Мельник Л.Г., Дегрятової [6]. Полякова Ю. В. досліджує інноваційну діяльність ЄС в порівнянні з Україною [8]. Питання правового забезпечення інноваційної політики ЄС досліджено у працях Гончаренка О. А [2]. Інтеграція України до європейського економічного простору та актуалізація питань поглиблення співпраці України та ЄС в науковій та інноваційній сферах вимагають дослідження сучасних завдань та механізмів регіональної інноваційної політики країн ЄС, що дасть змогу визначити пріоритети та цілі співпраці України з регіонами Європи в даній галузі. Тому сучасні особливості регіональної інноваційної політики в країнах ЄС потребують поглибленого вивчення та аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головна мета дослідження полягає у вивченні особливостей регіональної інноваційної політики та її ролі в розвитку продуктивних сил країн ЄС. Основними завданнями публікації є з'ясування суті та механізмів реалізації регіональної інноваційної політики, а також особливостей регіональної інноваційної політики країн ЄС та її значення у соціально-економічному розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіональна інноваційна політика займає важливе місце в структурі механізмів управління регіональним розвитком. Для функціонування і розвитку в сучасних умовах регіонам необхідні такі підходи до управління, які б сприяли підвищенню їх конкурентоспроможності та базувалися на знаннях та нових досягненнях науки, тобто на інноваційному типі розвитку регіональної економіки. Основні напрями та пріоритети регіональної інноваційної політики зумовлюються, з одного боку, інноваційним потенціалом регіону, а з іншого – інтересами та потребами соціально-економічного розвитку. Підтримка інноваційного розвитку окремих регіонів здійснюється шляхом визначення пріоритетів регіональної інноваційної діяльності, розробки конкретних програм у сфері інновацій та загальних програм технологічного розвитку регіонів.

Регіональна інноваційна політика є системою цілей та пріоритетів розвитку інноваційної діяльності в регіоні, шляхів і засобів їх досягнення на основі взаємодії регіональних органів управління [4]. Регіональна інноваційна політика спрямована на створення та розвиток інноваційної інфраструктури, вирішення регіональних інноваційних проблем, забезпечення ефективної взаємодії науки та виробництва, сприяння виробництву та експорту високотехнологічної конкурентоспроможної продукції [7].

На сучасному етапі інновації відіграють важливу роль в економіці країн Європи. Інноваційна політика стає особливо актуальною на рівні регіонів, оскільки забезпечує оптимальне врахування інноваційного потенціалу окремого регіону та особливостей і проблем його соціально-економічного розвитку. Ефективна інноваційна політика країн ЄС забезпечує оптимізацію зайнятості, створенню екологічно чистого суспільства та покращення якості життя, а також збереження конкурентоспроможності ЄС на світовому ринку. Інноваційна політика країн ЄС тісно пов'язана із політиками у таких сферах як навколишнє середовище, промисловість та енергетика, конкурентоспроможність тощо. Характерною особливістю сучасної інноваційної політики ЄС є формування інноваційних стратегій та програм саме на регіональному рівні.

Правова база політики ЄС у галузі досліджень та технологічного розвитку базується на низці прийнятих документів та програм. Зокрема, у 1974 р. Радою Міністрів ЄС затверджено першу програму спільних наукових досліджень на наступні три роки; у 1982 р. прийнята Європейська стратегічна програма розвитку інформаційних технологій; у 1984 р. – Перша рамкова програма наукових досліджень і технологічного розвитку. До 2013 р. в рамках ЄС було прийнято і реалізовано сім таких програм, які встановлювали цілі, пріоритети та механізми фінансування наукової та технологічної галузей [2]. У березні 2000 р. на саміті ЄС в Лісабоні, та у 2002 р. у Барселоні Радою Європи було визначено нові завдання та стратегію в галузі стимулювання інноваційного розвитку, що передбачала збільшення витрат на НДДКР та створення єдиного європейського дослідницького простору [1]. У 2010 р. прийнято нову європейську стратегію економічного розвитку на 10 років «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання», в якій важливим завданням визначено стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та створення Інноваційного союзу [2].

Важливим напрямом інноваційної політики ЄС є розробка науково-дослідних та технологічних програм як на рівні ЄС, так і на державному та регіональному рівнях з метою залучення коштів у різні наукові та технологічні сфери. Програма «Горизонт 2020», що має бюджет близько 80 мільярдів євро, є дослідницькою та інноваційною програмою ЄС на період 2014–2020 рр. Ця програма замінила діючу в період 2007–2013 рр. Сьому Рамкову програму ЄС з досліджень і технологічного розвитку. Вона спрямована на створення Інноваційного союзу, європейської стратегії інновацій та однієї з основних ініціатив «Європа 2020». Програма «Горизонт 2020» має на меті створити ЄС як провідну економіку, що базується на знаннях, яка виробляє науку та інновації світового рівня для забезпечення глобальної конкурентоспроможності Європи [3]. Завданням програми «Горизонт 2020» є сприяння збільшенню кількості інноваційних технологій, відкриттів та перспективних розробок шляхом просування ідей із наукових лабораторій на ринок. Основою програми є три сфери – передова наука, індустріальне лідерство та соціальні виклики. Вона забезпечує підтримку як наукових досліджень, так і проектів та інновацій, які готові до виходу на ринок.

З метою підтримки промислових галузей країн ЄС, створено Європейські структурні та інвестиційні фонди з бюджетом 454 млрд. євро на період 2014–2020 рр., які безпосередньо сприяють створенню робочих місць та економічному зростанню. Понад 120 мільярдів євро з цих фондів буде стратегічно інвестовано в дослідження та інновації та забезпечуватиме підтримку малого бізнесу та цифрових технологій. Європейські структурні та інвестиційні фонди будуть безпосередньо підтримувати 2 мільйони підприємств по всій Європі, щоб підвищити їх конкурентоспроможність та допомогти їм розвивати інноваційні продукти та створювати нові робочі місця [10].

Важливу роль в інноваційному розвитку країн Європи відіграє створений Європейський інститут інновацій та технологій, який покликаний забезпечити інтеграцію вищої освіти, наукових досліджень у різних сферах та інновацій. Він займається розробкою нових підходів до інноваційної діяльності, підтримки підприємництва, підвищення конкурентоспроможності та ефективного економічного зростання. На базі цього інституту функціонують «Співтовариства знань та інновацій», які здійснюють розробку і тестування нових методів та підходів до управління, фінансування та реалізації інновацій в європейському регіоні [3].

Згідно із статистичними даними, Європа витрачає на 0,8 % від ВВП менше, ніж США і на 1,5 % менше, ніж Японія, щороку, на дослідження та розробки. Тому важливим пріоритетом розвитку країн ЄС є створення Інноваційного союзу, що має на меті зробити Європу лідером у сфері наукової діяльності. Зокрема, виконання однієї із таких цілей – інвестування 3 % ВВП ЄС у сферу досліджень та наукових розробок – може створити, згідно із прогнозами, 3,7 млн. робочих місць та забезпечити збільшення річного ВВП до 795 млрд євро до 2025 р. [12]. Реалізація цього завдання передбачає забезпечення ефективного партнерства між європейськими інституціями, національними та регіональними органами влади та бізнесу.

Регіональна система оцінки інновацій (Regional Innovation Scoreboard – RIS) в країнах Європи є регіональним розширенням Європейської системи оцінки інновацій, яка оцінює інноваційні показники європейських регіонів. RIS 2017 охоплює 220 регіонів у 22 країнах ЄС, Норвегії, Сербії та Швейцарії. Крім того, на рівні країни включені Кіпр, Естонія, Латвія, Литва, Люксембург та Мальта. Відповідно до Регіональної системи оцінки інновацій, регіони ЄС поділяють на чотири групи за їхніми результатами інноваційного розвитку. У першу групу «регіональних лідерів інновацій» входять 53 регіони, 60 регіонів відносять до другої групи «регіональних сильних інноваторів»; 85 регіонів – «регіональні помірні новатори», а 22 регіони – четвертої групи «регіональних скромних новаторів». Така система поділу на регіони за інноваційним показниками забезпечує більш точне відображення рівня інноваційного розвитку на місцевому рівні.

Найбільш інноваційний регіон в ЄС – це Стокгольм у Швеції, потім Столичний регіон (Hovedstaden) у Данії та Південний Схід у Великобританії. Найбільш інноваційний регіон загалом у Європі – Цюрих у Швейцарії [11]. Лідери інновацій мають найкращі результати за більшістю показників, зокрема за такими показниками, які відображають ефективність своєї дослідницької системи (наукові публікації) та бізнес-інновації (акції інноваційних підприємств). Більшість регіональних лідерів інновацій знаходяться в країнах, визначених як лідери інновацій на європейському інноваційному табло. Сім з 25 регіонів-лідерів у 2017 р. розташовані у Швейцарії, п'ять у Німеччині, по чотири у Швеції та Великобританії, по два в Данії та по одному у Фінляндії, Нідерландах та Норвегії [11]. Загалом, найбільш інноваційні регіони протягом багатьох років перебувають в одній з вищезгаданих країн. Ватро також відмітити, що в більшості країн лідерів інновацій (зокрема, Фінляндії, Швеції та ін.) рівень видатків на наукові розробки та дослідження є вищими, ніж загалом в Європейському Союзі.

Для більшості регіонів Європи характерна позитивна динаміка ефективності інновацій. Зокрема, у 128 з 216 регіонів, або майже в 60 % регіонів, продуктивність збільшилася. Для регіональних лідерів інновацій ця частка перевищує 75 %, для регіональних сильних та помірних інноваторів вона становить приблизно до 55 %, проте для регіональних скромних новаторів це лише близько 30 %. Скорочення продуктивності інноваційної діяльності спостерігаються переважно у географічно периферійних регіонах Європи. Продуктивність збільшилася для всіх регіонів Австрії, Бельгії, Франції, Нідерландів, Норвегії, Словаччини, Швейцарії та Сполученого Королівства, а також понад 50 % регіонів Греції, Італії, Польщі та Швеції. Продуктивність інновацій знизилася для всіх регіонів Румунії та більш ніж на 50 % регіонів Чеської Республіки, Данії, Фінляндії, Німеччини, Угорщини, Португалії та Іспанії.

У Регіональній системі оцінки інновацій відмічається, що існує стійкий і позитивний зв'язок між регіональною інноваційною діяльністю та конкурентоспроможністю регіонів. Про це свідчать порівняння результатів Регіональної інноваційної діяльності з тими, які оцінюють конкурентоспроможність регіону в Індексі регіональної конкурентоспроможності Європейської комісії [11].

Європейська Комісія приділяє особливу увагу співпраці ЄС в інноваційній галузі з іншими регіонами світу. У галузі науки та технології політичний діалог поєднується із розробкою та реалізацією спільних проектів з країнами партнерами. Позитивний досвід такої співпраці є і в Україні. Зокрема, Україна увійшла в десятку найбільш активних партнерів Сьомої Рамкової програми ЄС з досліджень і технологічного розвитку та взяла участь у 126 проектах програми із залученням коштів у розмірі 26,5 млн євро. Крім того, з березня 2015 р. Україна є асоційованим членом програми «Горизонт 2020», що дозволяє залучати наукові заклади, університети, дослідницькі організації до здійснення спільних досліджень та реалізації спільних наукових проектів [3].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок в даному напрямі. Таким чином, ефективна інноваційна політика є важливим інструментом розвитку, підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання регіонів та країн ЄС. Інноваційна політика в країнах здійснюється як на рівні окремих регіонів, так і на рівні держав та на рівні спільної політики ЄС у сфері інновацій та технологічного розвитку. Одним із пріоритетів інноваційної політики ЄС є збільшення обсягів фінансування у сферу наукових досліджень та розробок з метою підвищення конкурентоспроможності та створення нових інноваційних продуктів. Врахування досвіду країн ЄС у сфері провадження регіональної інноваційної політики є актуальним для України, особливо в сучасних умовах інтеграції до європейського економічного, наукового та інноваційного простору.

Подальші перспективні дослідження пов'язані з детальнішим аналізом політики ЄС у сфері інноваційного розвитку та реалізації спільних програм, механізмів фінансування інноваційних проектів, а також участі України щодо реалізації проектів зі створення високотехнологічної продукції.

Література.

1. Андрощук Г. О. Інноваційна політика Європейського Союзу / Г. О. Андрощук, Р. Є. Еннан // Наука та інновації. – 2009. – Т.5 – № 5. – С. 85–97.
2. Гончаренко О. А. Програмні засади реалізації правової політики ЄС у науково-технічній та інноваційній сферах / О. А. Гончаренко // Право та інновації. – 2014. – № 4 (8). – С. 115–123.
3. Горизонт 2020: рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf>.
4. Кононенко О. О. Регіональна інноваційна політика: цілі й пріоритети розвитку / О. О. Кононенко // Комунальне господарство міст: наук.-техн. зб. – 2010. – № 96. – С. 235–241.
5. Луцків О. М. Цілі, принципи та пріоритети регіональної інноваційної політики / О. М. Луцків // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – Вип. 2 (57). – С. 202–208.
6. Мельник Л. Г. Досвід Європейського Союзу у формуванні інноваційної стратегії сталого розвитку / Л. Г. Мельник, І. Б. Дегтярьова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 190–200.
7. Микитюк П. Стратегія регіональної інноваційної політики / П. Микитюк // Наукові записки. – № 14. – 2005. – С. 21–23.
8. Полякова Ю. В. Порівняльна характеристика інноваційної діяльності ЄС та України / Ю. В. Полякова // Інноваційна економіка. – 2014. – № 6. – С. 37–42.
9. Федулова Л. Особливості розвитку інноваційної політики Європейського Союзу: виклики для України / Л. Федулова, Г. Андрощук // Проблеми науки. – 2014. – № 7–8. – С. 40–43.
10. European Commission. Industry in Europe. Facts and figures on competitiveness and innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://publications.europa.eu/resource/cellar/354c1e8b-1db0-11e7-aeb3-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1
11. European Commission. Regional Innovation Scoreboard 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ewi-vlaanderen.be/sites/default/files/imce/ris2017_executive_summary_en.pdf.
12. European Parliament. Innovation Policy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/67/innovation-policy>.

References.

1. Androshchuk, H.O. (2009), "Innovation policy of the European Union", *Nauka ta innovatsii*, vol. 1, no 5, pp. 85–97.

2. Honcharenko, O. A. (2014), "Program principles of realization of EU legal policy in scientific, technical and innovative spheres", *Pravo ta innovatsii*, no 4(8), pp. 115–123.
3. "Horyzont 2020: ramkova prohrama EU z doslidzhen ta innovatsii", available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf>. (Accessed 11 September 2018)
4. Kononenko, O. O. (2010), "Regional Innovation Policy: Goals and Development Priorities", *Komunalne hospodarstvo mist: naukovo-tekhnichnyi zbirnyk*, no. 96, pp. 235–241.
5. Lutskiv, O. M. (2015) "The objectives, principles and priorities of regional innovation policy", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, Vol. 2 (57), pp. 202–208.
6. Melnyk, L.H. and Dehtiarova, I. B. (2012) "The experience of the European Union in shaping the innovation strategy of sustainable development", *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no 1, pp. 190–200.
7. Mykytiuk, P. (2005) "Regional Innovation Policy Strategy", *Naukovi zapysky*, no. 14, pp. 21–23.
8. Poliakova, Yu.V. (2014) "Comparative characteristic of innovation activity of the EU and Ukraine", *Innovatsiina ekonomika*, no. 6, pp. 37–42.
9. Fedulova, L. and Androshchuk H. (2014), "Features of the development of innovation policy of the European Union: Challenges for Ukraine", *Problemy nauky*, no 7–8, pp. 40–43.
10. European Commission (2017). "Industry in Europe. Facts and figures on competitiveness and innovation", available at: http://publications.europa.eu/resource/ce/354c1e8b-1db0-11e7-aeb3-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1 (Accessed 9 September 2018)
11. European Commission (2017), "Regional Innovation Scoreboard 2017", available at: https://www.evi-vlaanderen.be/sites/default/files/imce/ris2017_executive_summary_en.pdf. (Accessed 10 September 2018)
12. European Parliament (2017), "Innovation Policy" available at: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/67/innovation-policy> (Accessed 14 September 2018).

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018 р.